

Drugo poglavlje govori o ruskom tradicionalnom folkloru u godinama domovinskog rata. Autori A. M. Astahova i N. V. Novikov posebno govore o životu narodne pjesme, pripovijetke, vojničke popijevke, častuške, poslovice, izreka i junačke epike.

U trećem poglavlju govori A. M. Astahova o tzv. majstorima ruskoga folkloru, o brigadama pripovjedača, koje su u razdoblju od 1943. do 1944. bile slane na front, o različitim ansablama i sl.

U četvrtoj glavi S. J. Minc, O. N. Grečina i B. M. Dobrovoljski govore o masovnoj pjesmi domovinskog rata (marševima, lirsko-epskim, lirskim, satiričnim i drugim pjesmama) i njihovim autorima: profesionalnim pjesnicima, kompozitorima, vojnicima, oficirima, partizanima, radnicima i seljacima, te zaključuju da te pjesme imaju veliko društveno i historijsko značenje. Autori ističu da se u golemoj većini pjesama domovinskog rata ne može naći ni u jeziku ni u stilu ništa zajedničko s pjesničkim stilom starijega folkloru, ali njihova bliskost s literaturom u stilskom pogledu ne lišava ih bitnih obilježja folkloru. Iako su pjesme nekih autora nastajale prije svega kao individualna djela, sam proces nastajanja pjesama i njihov daljnji život, kaže se u raspravi, razlikuje se od literature, jer su se »one pojavile kao neposredan odraz ratne stvarnosti, kao izraz kolektivnog saznanja da treba imati svoju pjesmu koja odražuje misli i osjećaje određenoga kolektiva. To je uzrokovalo njihovu široku popularnost i njihovu folklorizaciju — postanak pjesničkih ciklusa i varijanata.«

U petom poglavlju govori Z. I. Vlasova o sadržajnom bogatstvu i vrstama častuški koje su bile najdraži i najrašireniji oblik za izricanje čuvstava, misli, raspoloženja i doživljaja izazvanih događajima iz ličnog i društvenog života čovjeka. One su bile živi i pravi glas suvremenosti.

O značaju usmenog pripovijedanja u domovinskom ratu govori u šestom poglavlju L. V. Domanovski. On kaže da se od usmenih priča često ne može odijeliti lik samoga pripovjedača, te da su prilike i sredina u kojima su se priče radale i živjele, određivale njihovu tematiku i sadržaje. Domanovski ih je podijelio na nekoliko većih skupina: priče vojnika, partizana, građana oslobođenih od fašista i priče iz pozadine.

Posebno o poslovicama, izrekama, zagonetkama, nadimcima i izrazima u sedmom poglavlju govori također Domanovski. U osmom poglavlju B. P. Kirdan govori o ulozi ruskoga folkloru u domovinskom ratu. »U ovom poglavlju razmotrena su ova pitanja: a) formiranje usmenog repertoara ruskog naroda u ratnim godinama i izvori njegova dopunjavanja; b) oblici i uvjeti postojanja; c) folklor u masovnoj amaterskoj umjetničkoj aktivnosti i d) folklor na stranama masovne štampe, rukopisnih novina i zbirki.«

U devetom i posljednjem poglavlju V. E. Gusev govori o idejno-estetskim osobitostima ruskoga folkloru u domovinskom ratu. Autor kaže da se, prije svega, s »većom snagom očitovala životna sposobnost nekih vrsta tradicionalnoga folkloru koje je sam narod primio, i to ne kao muzejske relikvije, nego kao puni organski element svoje duhovne kulture«. Već je u drugoj glavi kazano: a ovdje ponovljeno, da su neke vrste »tradicionalnoga folkloru (lirska pjesma i častuška, poslovice i izreka, priča, a ponekad i bilina) produžile u godinama rata da izvršuju svoju važnu životnu funkciju, te su izrazujući patriotska osjećanja i ističući stara nacionalna svojstva ruskoga folkloru, ovladale mislima i osjećajima sovjetskih ljudi«. Konkretni historijski uvjeti, kaže autor, odredili su osobitu popularnost patriotskih djela kozačkog i vojničkog folkloru, seoske lirike, tradicionalne častuške, poezije građanskog rata i nekih narodnih pjesama koje potječu od književnika.

»Osnovna zakonitost u razvitku folklornih vrsta sastojala se u stvaralačkom preobrazivanju i aktualizaciji folklornih tradicija i u zbližavanju narodnoga stvaralaštva, idejno-tematski i stilski, s profesionalnom umjetnošću, prvenstveno u stvaranju masovne pjesme.«

Stilske odlike seoske lirike, kaže Gusev, izvršile su određen utjecaj na radničku pjesmu, dok je s druge strane radnička pjesma, primivši neke stilske elemente folkloru gradskog stanovništva, izvršila znatan utjecaj na stilske odlike seoske poezije potkraj XIX i na početku XX stoljeća. Na kraju Gusev kaže da neki stručnjaci odriču mogućnost razvitka folkloru u suvremenim uvjetima, iako priznaju njegovu postojanje u godinama rata, objašnjajući to kao posljednji plamen svijee. Gusev zaključuje da se u narodu uvijek čuvaju stvaralačke snage ali su potrebni uvjeti da bi se taj stvaralački potencijal i stvarno izrazio.

U prvom dodatku monografiji donose se saopćenja, sjećanja i arhivski materijal. Interesantno je saopćenje iz ostavštine pok. I. N. Rozanova o pjesmama i varijantama inspiriranim pjesmom Isakovskoga »Katjuša« koja je veoma brzo ušla u narod i primljena kao narodna. Zatim slijede zapisi i sjećanja folklorista ratnika Puškareva, Novikova, Kovešnikova, Bjalosinske, Novikov, između ostaloga, donosi priču-anegdota o vojniku i babi adekvatno našoj »Ero s onoga svijeta«.

Na kraju se donose materijali iz arhiva Državnoga literarnog muzeja. Vrlo su interesantna pisma boraca. Tako borac Bor's Sadovnič, između ostaloga, piše: »Ja npr. također pišem stihove i od mene ih prepisuje cijeli vod. A ja u svoju bilježnicu prepisujem od drugih. Tako se autor nekako ne može naći. A stihove sada pišu gotovo svi.«

U drugom dodatku dana je bibliografija o folkloru domovinskog rata od 1941. do 1961.

Monografija obiluje mnogim primjerima kojih ima katkad i više nego što to rad ovakve vrste zahtijeva, a ima i ponavljanja, što se nije moglo izbjeći s obzirom na veći broj autora. Ponegdje ima neusklađenih navoda, kao npr. o formiranju brigada pripovjedača (po Sojmonovu na početku 1942, a po Astahovoj na početku 1943).

Ante Nazor

NARODNO STVARALAŠTVO — FOLKLOR (Organ Saveza udruženja folklorista Jugoslavije. Glavni i odgovorni urednik dr DUŠAN NEDELJKOVIĆ). Beograd 1962/63. Sv. 1—8.

Godine 1962. počeo je izlaziti časopis »Narodno stvaralaštvo — folklor«. Časopis izlazi tromjesečno, a do sada je izašlo osam svezaka.

U uvodnom članku D. Nedeljković iznio je osnovne principe kojih će se pridržavati redakcija časopisa, sastavljena od jednog predstavnika iz svakoga republičkog udruženja folklorista, i istakao da će se u njemu štampati sažeti studijski ogledi, kritički osvrti na publikacije kod nas i u svijetu i odabrana grada (sve s rezimeima na stranim jezicima).

O trima etapama prelaženja kolektivnog u individualno i obrnuto u narodnom stvaralaštvu i o kriterijima toga prelaženja piše D. Nedeljković. Tim najdužim studijskim ogledom u tri dijela, ozbiljnije se prišlo obradbi jednoga interesantnoga i aktualnog problema. Drugi vrlo aktualan problem naćeo je u svome ogledu »Folklor sela i grada« V. Žganec i zaključio da nemaju pravo oni muzikolozi koji smatraju da varoška pjesma ne ide u folklor. Ovim pitanjima pridružuje se i problem obradbe radničkoga folkloru dotaknut u prilogu D. Nedeljkovića o suvremenom i radničkom folkloru.

U ostalim prilogima govori se o zakonitoj naprednosti suvremene narodne pjesme, o trima narodnim antitužbalicama iz oslobodilačkoga rata (P. Vlahović); o stvaracima suvremenih narodnih revolucionarnih pjesama (A. Nazor).

Pitanjima suvremene narodne pjesme posvećeno je nekoliko priloga: članak Save Orovića o dvjema epskim narodnim pjesmama oslobodilačkoga rata; prilog D. Nedeljkovića.

D. Mićović u članku o krajiškim, krajiškim ili krajišničkim pjesmama pokušava se kritički osvrnuti na raspravu A. Schmausa.

J. Vuković piše o strukturi našega narodnog deseterca.

Ostali radovi informiraju nas: o jednoj staroj mostarskoj pjesmi (A. Nametak), o radu na objavljivanju šiptarske narodne poezije u Jugoslaviji (M. Krasnići), o motivu »davolka« (R. Dimitrijević). H. Čurić objavljuje dosad nepoznatu legendu o hercegu Stjepanu. M. Filipović piše o koautorstvu u narodnoj pjesmi, a D. Jovašević o narodnom stvaralaštvu u čačanskom kraju.

O poslovicama govore dva priloga: o temi rada u makedonskim poslovicama piše K. Penušliski, a o životu i izumiranju poslovice M. Lalević.

Narodnom plesu posvećeni su ovi radovi: o kolu kao osnovnom obliku igara južnih Slavena i o terminologiji narodnih igara piše O. Mladenović, a o šetnim kolima M. Iljin.

O scenskim elementima i maskama govori se u ogledima: »Svadbena igra Traženje ptice kod Valvazora i danas« (N. Bonifačić Rožin), »Igranje pod maskama u Srbiji« (Lj. i D. Janković), »Scensko izvođenje partizanskih igara« (O. Mladenović).

Problemima narodne muzike posvećeno je nekoliko radova. O pjevanom oponašanju svirke lijerice na južnom Jadranu piše S. Stepanov, o metodi mjerenja intervala u narodnim melodijama R. Petrović, o tradicionalnoj praksi u narodnoj instrumentalnoj muzici Makedonije A. Linin, o dijakritičkim znakovima u zapisivanju narodnih melodija D. Dević, o sudjelovanju folklorista u diskusiji o novoj jugoslavenskoj himni V. Žganec. O narodnim muzičkim instrumentima govori se u radovima: »Šest dječjih primitivnih instrumenata iz Slovenije« (Z. Kumer), »Tambura samica u okolici Bjelovara« (Z. Lovrenčević). Odnosu književnika i narodnog stvaralaštva posvećena su četiri priloga. O Njegošu guslaru i folkloristu piše D. Nedeljković, o utjecaju narodnog stvaralaštva na našu književnost XVIII st. K. Georgijević, o jednom zanimljivom motivu pisane i tradicionalne poezije O. Delorko te o Branislavu Nušiću kao etnografu i folkloristu M. Radovanović.

Posebnu skupinu čine prilogi: o Novaku kovaču (R. Kovijanić), o zidanju banjalučke džamije Ferhadije u narodnoj pjesmi i priči prema historiji (S. Banović), o odnosu narodne pjesme i historije i gledanju službene Turske na pjevanje narodnih pjesama u Bosni (A. Nametak).

Zanimljiva su tri rada S. Zečevića: »Predanja o rusalijskim grobljima u istočnoj Srbiji«, »Homerov ep i naše narodne igre« i »Južnoslavenski mitski folklor u očima stranaca i Slovena«.

O narodnoj nošnji »opakliji« u Vojvodini piše V. Milutinović, o dojranskim ćilimima A. Krsteva, o narodnom stvaralaštvu u privremenim ljudskim zajednicama R. Fabijanić, o pojmu »rvalasi« iz hrisovulje Ivana Crnojevića N. Martinović, te o folklornim dječjim igračkama M. Bošković-Matić.

Dva članka govore o preminulim folkloristima Stjepanu Banoviću i Miodragu Vasiljeviću. Osim toga posvećeno je i nekoliko osvrtu starijim folkloristima: Bogišiću, Boženi Njemcovoj, Braći Miladinovićima i Marku Miljanovu.

Strani folkloristi svoje su priloge posvetili ovim pitanjima: epskom pjevaču (A. Lord), južnoslavenskom, srpskohrvatskom i srpskom epu (N. Kravcov), južnoslavenskom desetercu (K. Horálek), češkim gajdama (J. Markl), crtama iz života narodnih pjesama (S. Džudžev), procesu radanja novog epa oslobodilačke borbe bugarskog naroda (J. Koev).

U »Osvrtima« dano je više prikaza i informacija o različitim studijama i knjigama (o Lordovoj studiji o našoj narodnoj epici i Homeru, o tri talijanske studije o našoj narodnoj poeziji, o proučavanju narodnog plesa Lužičkih Srba »Srpske reje«, o Peukertovoj knjizi o srpsko-hrvatskoj i makedonskoj narodnoj lirici, o jednom engleskom prikazu sinjske alke, o rumunjskoj narodnoj partijskoj pjesmi, o Solheimovoj knjizi o obrednim plesovima, o borbi konja i konjskim trkama kod sjevernih naroda, o Braunovoj knjizi o srpskohrvatskoj junačkoj pjesmi i o knjizi Misinske »Splavari i njihov folklor u Poljskoj«).

Prikazane su i ove monografije:

Žgančeva o kopirničkom narodnom pjevanju i Koeva (etnolško-folkloristička) o jednom bugarskom partizanskom odredu, kao i slavistička bibliografija, koju su sastavili Mahnken i K. H. Pollok. Prikazano je i više antologija, zbirki i zbornika (njemačko izdanje narodnih pjesama iz Hrvatske, izdanje mecklenburških antifederalnih narodnih predaja, Delorkova zbirka istarskih narodnih pjesama, jubilarno izdanje Verkovićevih makedonskih narodnih pjesama i Zbornik braće Miladinovaca, Hörmannova zbirka narodnih pjesama muslimana iz Bosne i Hercegovine, Zbornik što ga je pripremila D. Stockmann o narodnom pjevanju u Altmarku, zbirka slovenskih narodnih pripovjedaka i nova ruska antologija srpskih epskih pjesama, Z. Kumer kritikuje knjigu »Folklor naroda Jugoslavije« (Izdanje Grafičkog zavoda Hrvatske). Prikazana je i jedna poljska muzejska publikacija, kao i drugo izdanje historije čeških plesova, jedan češki plesni priručnik za pionire, te godišnjak Instituta za narodnu umjetnost u Zagrebu (Knj. I.). Dane su i informacije o nizu naučnih skupova i festivala.

Tri osvrtava govore o klasifikacionim problemima (narodnih pripovjedaka, tekstova narodnih pjesama i narodnih plesova).

Među osvrtima nalaze se i dva saopćenja sa V međunarodnog kongresa slavista u Sofiji; o suvremenim problemima etnologa u Jugoslaviji i o folkloristici Jugoslavije u rješavanju problema suvremenoga folklor. (Autori su M. Barjaktarović, M. Radovanović i D. Antonijević).

O novim pravcima u sovjetskoj folkloristici informira V. Nikolić, o turskoj folkloristici O. Zirojević, a o radu T. Đorđevića na arbaškom folkloru R. Medenica.

U svakom broju donose se i izabrani primjeri narodnog stvaralaštva. Naučna vrijednost objavljenih priloga nije ujednačena; članci se kreću od onih informativnih do kraćih studijskih obradbi.

Ante Nazor

RAD IX-TOG KONGRESA SAVEZA FOLKLORISTA JUGOSLAVIJE U MOSTARU I TREBINJU 1962. Glavni urednik dr JOVAN VUKOVIĆ, Sarajevo 1963.

Osnovne teme Kongresa obradile su važne probleme današnje folkloristike (1. O Hercegovini i hercegovačkom folkloru; 2. Društveni karakter narodne umjetnosti; 3. Proljetni običaji; 4. Problemi reprodukcije i obrade folkloru i 5. Specijalne teme). Prilično brojni referati prve teme iscrpno nas upoznaju s geografijom, poviješću, kulturom i narodnim stvaralaštvom ovog područja; Geografski pregled Hercegovine (M. Bjelovitić — Sarajevo), Sastav stanovništva Hercegovine (M. Petrić — Sarajevo), Narodna nošnja Hercegovine (Z. Čulić — Sarajevo), Narodna muzička tradicija istočne Hercegovine (C. Rihtman — Sarajevo), Bibliografija o folkloru Bosne i Hercegovine (Ž. P. Jovanović — Beograd) i dr.

U drugu temu uvršteni su referati koji analiziraju društveni karakter narodne umjetnosti. Korisna je inicijativa da se izloži društvena podloga u razvoju folkloru a posebno odredi referati prve teme iscrpno nas upoznaju s geografijom, poviješću, kulturom i narodnim stvaralaštvom ovog područja; Geografski pregled Hercegovine (M. Bjelovitić — Sarajevo), Sastav stanovništva Hercegovine (M. Petrić — Sarajevo), Narodna nošnja Hercegovine (Z. Čulić — Sarajevo), Narodna muzička tradicija istočne Hercegovine (C. Rihtman — Sarajevo), Bibliografija o folkloru Bosne i Hercegovine (Ž. P. Jovanović — Beograd) i dr.

U drugu temu uvršteni su referati koji analiziraju društveni karakter narodne umjetnosti. Korisna je inicijativa da se izloži društvena podloga u razvoju folkloru a posebno odredi referati prve teme iscrpno nas upoznaju s geografijom, poviješću, kulturom i narodnim stvaralaštvom ovog područja; Geografski pregled Hercegovine (M. Bjelovitić — Sarajevo), Sastav stanovništva Hercegovine (M. Petrić — Sarajevo), Narodna nošnja Hercegovine (Z. Čulić — Sarajevo), Narodna muzička tradicija istočne Hercegovine (C. Rihtman — Sarajevo), Bibliografija o folkloru Bosne i Hercegovine (Ž. P. Jovanović — Beograd) i dr.

Proljetni običaji obrađeni su trećom temom sa 14 referata. Pregled svih proljetnih običaja dao je J. Vukmanović, o obrednom ljuljanju u proljeće govorila je M. Ilijin, zatim su bili referati o pojedinim običajima i vjerovanjima u pojedinim krajevima Jugoslavije. Značajan je prilog E. Comisel o proljetnim običajima u Rumunjskoj. Svi referati daju prikaz proljetnih običaja, uglavnom na etnološki način, a kako po opsegu zauzimaju većinu ukupnog opsega knjige, šteta je što ta tema nije obrađivana u posebnoj sekciji u suradnji s Etnološkim društvom Jugoslavije. Takva suradnja mogla bi, bez svake sumnje, pomoći naučnoj obradi ove problematike. No i ovako smo dobili nekoliko referata koji su veoma uspješno iznijeli karakteristike proljetnih običaja i uz njih vezanih pjesama i scenskih elemenata.

I. Ivančan, V. Nikolevski, T. Čubelić i J. Markl prikazali su svojim referatima, u okviru četvrte teme, mogućnosti primjene narodne umjetnosti u scenskom i muzičkom stvaranju, analizirali pitanje koreografije, autorstva, amaterskih i profesionalnih plesnih grupa. N. Milošević govorila je o obradi folkloru u djelima Ive Andrića.

U skupini specijalnih tema nalazi se nekoliko veoma vrijednih priloga. A. Freudenreich je u svom referatu nastavio dosadašnji rad na proučavanju narodnoga graditeljstva i prikazao skloništa za ovce na kraškom području. Među referatima stranih stručnjaka ističe se referat R. Kacarove-Kukudove o padarevskim kukerima. Referat je ilustriran fotografijama i notnim zapisima, a donošenjem novih podataka i sličnosti s nekim našim običajima, trebao bi poslužiti kao poticaj našim folklor-